

– E S S A Y –

De ananas apotheose

Bewust leiderschap in tijden van schaarste en overvloed

Het gaat niet goed met de Taiwanese ananas: het nationaal symbool van rijkdom en overvloed ligt te bederven in overvolle pakhuizen. NFF Activator Femke Struiksma ging op onderzoek en schreef een boeddhistische reflectie op bewust leiderschap in tijden van schaarste en overvloed.

TEKST FEMKE DE JONG | BEELD WILKO DE JONG

Zaterdagmiddag. Mijn man en ik staan op de versafdeling van onze buurtsuper in Tianmu, een expatwijk in het noorden van Taipei. We kijken naar een imposante berg ananas, die in feestelijke opstelling staat uitgesteld. Naast de berg staat een vrolijk bord met een lachende foto van de Taiwanese premier. De boodschap is opgetekend in het Chinees, de inhoud laat zich raden: Taiwan moet aan de ananas. *Vooruit dan maar*, denk ik, terwijl ik er twee in het mandje leg.

Ananas – Chinees symbool van rijkdom en overvloed – is voor Taiwan een belangrijk landbouwproduct. De vrucht speelt een prominente rol in traditionele vieringen, zoals het Chinese Nieuwjaar. “Is het in het Engels nou ‘ēnanes’ of ‘uhnāahnès’?”, vraagt mijn man – koning van de flauwe woordgrap. Wij kunnen er hard om lachen, de Taiwanese zitten er letterlijk mee in hun maag. Onder normale omstandigheden wordt een fors deel van de oogst naar China geëxporteerd. China weigert om de oogst af te nemen omdat er medio vorig jaar bij een steekproef meelwormen in

een scheepslading werd aangetroffen. Hoewel 99.9 procent van de scheepsladingen meelwormvrij was – aldus Taiwan – greep China het incident aan om het opstandige Taiwan een correctieve tik uit te delen. De import werd afgekeurd, later volgde ook Singapore. Beide landen beroepen zich op het belang van de volksgezondheid, Taiwan ziet het als ordinaire machtspolitiek. Wie er gelijk heeft is dankbaar voer voor analisten: de ananas-industrie schiet daar geen steek mee op. De consequentie is namelijk dat het nationale symbool van rijkdom en overvloed ligt te bederven in overvolle pakhuizen. Dat is geen houdbare situatie, daarom worden ze tegen spotprijzen gedumpt.

**“DE EERSTE STAP IS HET GENERALE BESEF
DAT HET ZO WEL GENOEG IS.”**

FEMKE STRUIKSMA: “LEIDENDE ROL VOOR FINANCIËLE SECTOR.”

WEELDERIGE OVERVLOED

De Taiwanese ananas apotheose biedt een prikkelende demonstratie van de kwetsbaarheid van ons sociaal-economisch bestel, dat het najagen van rijkdom via competitiegedreven winstmaximalisatie nog altijd tot uitgangspunt neemt. In de volksmond is rijkdom synoniem aan weelderige overvloed. Dat betekent: (veel) meer dan je nodig hebt om comfortabel te kunnen leven, een utopie die wereldwijd tot het hoogst haalbare is verheven. Dat is niet zo gek: mensen zijn om evolutionaire redenen geconditioneerd om te denken vanuit schaars- te. Menselijk gedrag wordt gestuurd door een set impulsieve neigingen en overtuigingen die allen zijn gericht op streven naar meer: meer eten, meer gezondheid, meer sensaties, meer schoonheid, meer status, meer geld en meer macht. Die laatste twee zijn – historisch gezien – het meest belangrijk, omdat geld- en machtsconsolidatie garant staan voor een hogere kwaliteit van leven. Het nastreven van geld en macht als

middel om overvloed te realiseren, was tot voor kort dan ook een begrijpelijke overlevingsstrategie.

Overvloedsverheerlijking zit diep verankerd in de menselijke psyche. Dat zie je wereldwijd terug in cultuur, religie, kunst en menselijk gedrag. Denk aan klassieke schilderijen van voluptueuze dames die verleidelijk een druif eten of tv-programma's als *Keeping up with the Kardashians*. Uit psychologisch onderzoek blijkt dat rijke mensen zich vaak moreel verheven voelen boven mensen die minder te besteden hebben. Minderbedeelden doen het omgekeerde. Dat is vaak niet eens kwade wil, maar een onbewuste neiging die meetbaar van invloed is op de manier waarop wij personen, sociale situaties en maatschappelijke vraagstukken beoordelen. Mensen discrimineren op basis van arm en rijk, ook al denken ze zelf dat ze iedereen gelijk behandelen. Zo hebben we de neiging om rijke *celebrities* op een voetstuk te plaatsen en dichtten we rijke mensen hoogwaardige intellectuele en morele kwaliteiten toe, zonder ons af te vragen of die ruimhartige allocatie enige vorm van steun vindt in de realiteit. Het enkele feit dat iemand op een hoger welvaartsniveau zit, is genoeg: het maakt dat wij – onbewust – geneigd zijn om te besluiten dat hij het leven kennelijk beter begrepen heeft dan wij, ook al is hij uitsluitend rijk omdat zijn wieg toevallig op de juiste plek stond.

TEGENSTRIJDIGHEID

Dankzij moderne technologie is er voor het eerst in de geschiedenis van de mens meer dan genoeg welvaart voor iedereen, mits het op de juiste manier wordt verdeeld. Tegelijkertijd wordt de mensheid geconfronteerd met een existentiële dreiging – namelijk, de klimaatcrisis – die in hoge mate te wijten is aan onze niet aflatende zucht naar meer. Daar zit een evidente tegenstrijdigheid die al jaren onderwerp is van hevige discussie. In de tussentijd zijn we – opmerkelijk genoeg – alleen maar meer gaan consumeren. Dat is impuls gedreven *survival*gedrag dat we moeten afleren om onze gezamenlijke toekomst veilig te stellen. Concurrentie om geld en macht is onder de huidige omstandigheden gevaarlijk kortzichtig. De klimaatcrisis is nu eenmaal geen tijdelijk probleem, maar vormt een langdurige bedreiging die persoonlijke, economische en geopolitieke belangen overstijgt. Het zorgt er stapsgevoel voor dat onze planeet onleefbaar wordt – voor iedereen, dus ook voor jou. De effecten zijn nu al duidelijk merkbaar. Niet alleen in de vorm van weersverandering, drinkwatertekorten en bosbranden, maar bijvoorbeeld ook op het gebied van volksgezondheid. Wist u dat één op de twee (!) mensen tegenwoordig kanker krijgt? Of dat één op de vijf mensen met fertiliteitsproblemen kampt? Verstoorde leef- en omgevingsfactoren maken ons letterlijk ziek. Wie dat nog niet wist, kan er sinds COVID-19 echt niet meer om heen: de koek is op, de ananas verzuurd. Vraag is hoe het nu verder moet.

**“DUURZAME TRANSFORMATIE BETEKENT
OOK DAT ER EEN OPLOSSING MOET KOMEN
VOOR ALLE MENSEN DIE HUN INKOMENS-
VOORZIENING ZIEN VERDWIJNEN”**

BEETJE DOM

Overwegingen omtrent schaarste en overvloed vormen centrale leerstellingen in vrijwel alle spirituele denksystemen, omdat ze een centrale rol innemen in de menselijke ervaring. Ook in de Dharma – de ethiek en filosofie van de Boeddha – keert dit thema steeds weer terug. De Boeddha nam tot uitgangspunt dat de mens continu in wisselwerking staat met zijn omgeving. Mensen, dieren, natuur: alles is onderdeel van een buitengewoon complex systeem dat volledig is gebaseerd op wederzijdse afhankelijkheid. Om dat systeem werkend te houden is nodig dat mensen leren denken, spreken en doen op een manier die dienstbaar is aan het bevorderen van harmonie – richting zichzelf en in verhouding tot hun omge-

ving. In relatie tot de natuur betekent dit: richt geen schade aan. Wij eten voedsel, drinken water en ademen lucht. Schade aan de natuur is dus uiteindelijk schade aan onszelf, om dat we voor onze *survival* rechtstreeks van de natuur afhankelijk zijn. Mede om die reden adviseerde Boeddha zijn leerlingen om gematigd te leven en wees hij winstbejag – het nastreven van geld als doel op zich – resoluut van de hand. Net als Jezus, Mohammed en vele anderen die voor en na hem kwamen. Zij begrepen dat het najagen van geld uiteindelijk tot excessen leidt die het voortbestaan van mensen, milieu en maatschappij bedreigen. Desondanks hebben wij – met elkaar – een sociaal-economisch bestel opgetuigd dat gelidelijke winstmaximalisatie tot exclusief uitgangspunt, middel en doel neemt. Dat is – in de woorden van Koningin Maxima – ‘een beetje dom’. Domme feiten zijn echter ook feiten, we hebben het er dus mee te doen.

VERTREKPOINT

Boeddha zag een antwoord in geestelijke ontwikkeling via meditatie- en inzichtstraining, gericht op het doorbreken van de schaarstereflex. Boeddha wist: wat je denkt, dat word je. Die meditatietraining richt zich in deze context dan ook specifiek op twee ontwikkelpunten. Het eerste is *metta bhavana*, het ontwikkelen van een intrinsieke grondhouding van welwillendheid, waarmee je de ander tegemoet treedt. Je traint jezelf om de ander iets oprecht te gunnen, ongeacht of je die persoon kent of aardig vindt. Deze grondhouding cultiveer je vanuit het besef dat er – onderaan de streep – voor iedereen voldoende is, dus ook voor jou. Van daaruit streef je ernaar om gematigd te leven, waarbij je dagelijks dankbare tevredenheid uit voor wat je wèl hebt. Dat betekent niet dat de kous daarmee af is: het is een vertrekpunt, een *mindset* die ertoe leidt dat we het onszelf afleren om onszelf met anderen te vergelijken en continu – haast dwangmatig - gericht te zijn op wat we allemaal niet hebben. Zo ervaren we meer rust en zijn we beter in staat zijn te beoordelen wat we nu daadwerkelijk nodig hebben. Van daaruit bouwen we verder, niet alleen thuis maar ook als leidend principe in bestuurlijke besluitvorming. Om onze huidige levensstandaard te bestendigen ontkomen we er niet aan om de komende jaren harde keuzes te maken, waarbij het welzijn van mensen (en dus) natuur steeds voorop staat. Het vraagt om bewust, vooruitstrevend leiderschap dat in staat is om verder te kijken dan het eigen (bedrijfs)belang. Duurzame transformatie betekent namelijk ook dat er een werkelijke oplossing moet komen voor alle mensen en bedrijven die door deze evolutieslag hun inkomensvoorziening zien verdwijnen. Dat zijn er nogal wat. Ga bijvoorbeeld maar eens na hoeveel mensen – direct of indirect – economisch afhankelijk zijn van olie, vlees of visserij. Wat gaan die mensen straks doen? Gunnen we hen ook uitzicht op een duurzaam, zinvol bestaan? De financiële sector zou daar een leidende rol in kunnen spelen: de eerste stap is het generaal besef dat het zo wel genoeg is. ■

FEMKE STRUIKSMA

Femke Struiksma (1980) is Dharma writer, spreker en activist. Ze schrijft in het Nederlands en Engels over geestelijke ontwikkeling, mindful activisme en leiderschap in een samenleving die worstelt om zichzelf opnieuw uit te vinden.

Eerder werkte Femke jarenlang als advocaat, bestuurder en opiniemaker in de verzekeringssector. Sinds 2010 houdt ze zich ook bezig met de Dharma, de ethiek en filosofie van het Boeddhisme. Ze volgde meerdere opleidingen en was o.m. bestuurslid van Boeddhistisch Centrum Haaglanden. De afgelopen periode deed ze dat fulltime, als yoga- en meditatiedocent in Houston (USA). Sinds november 2020 woont Femke in Taiwan. Daar schrijft ze voor verschillende media en werkt ze aan haar eerste boek. Als ze niet aan het schrijven is, trekt ze er graag op uit met haar jonge zoons Klaas en Berend.